

Natalia Oleshko

NADDNIPRYANSK UKRAINIAN-LANGUAGE PERIODICAL PRESS (1905–1914) AS A MAJOR SOURCE FOR THE RESEARCH OF THE UKRAINIAN NATIONAL LIBERATION MOVEMENT IN GALICIA IN THE EARLY TWENTIETH CENTURY

The Ukrainian-language periodical press in Naddnipryansk Ukraine as one of the priority sources for the research of the Ukrainian national liberation movement in Galicia in the early twentieth century has been considered. The main functions of the periodical press and its role in the fixation, analysis, propaganda and definition of current issues and problems of the Ukrainian national movement in Galicia have been determined. The most informative periodicals covering the solving of the ethnic problem have been identified.

Key words: Naddnipryansk Ukrainian-language periodical press, Ukrainian national liberation movement, Naddnipryansk Ukraine, Galicia, ethnic problem.

УДК 004+355(477.83/.86)(051)

Наталія Вовк

ВПЛИВ ЧАСОПISУ «СТРІЛЕЦЬ» НА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬОЇ АРМІЇ

У статті розглянуто діяльність редакційної колегії часопису «Стрілець». Подано загальну характеристику даного видання, проаналізовані основні тематичні рубрики часопису. Авторка аналізує значення часопису «Стрілець» для пропагандистсько-виховної роботи у війську. У статті наведені факти, отримані в результаті аналізу інформації з часопису, про мету визвольної війни українського народу та хід подій польсько-української війни.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, пресова служба, часопис «Стрілець», польсько-українська війна, військова преса.

Актуальність досліджуваної проблеми ґрунтується на тому, що початок новітньої історії України пов'язаний з відродженням, складною політичною та військовою боротьбою на декілька фронтів за утвердження української держави майже на всіх етнічних землях. Цей період у вітчизняній історичній науці позначений Українською національною революцією 1917–1921 рр. Від часу проголошення незалежності в 1991 р. проблематика національної революції стала предметом численних наукових досліджень у яких вказується на необхідність врахування досвіду 1917–1921 рр., а особливо в частині військового будівництва. Сучасна збройна агресія та інформаційна війна проти України демонструє, що фундаментальні засади Української національної революції не засвоєно. Безпосередньо науковий інтерес пов'язаний із інформаційним забезпеченням Української Галицької армії (далі – УГА), яка формувалася як регулярна збройна сила вже під час активних бойових дій листопада 1918 – липня 1919 рр. Значною мірою від добре налагодженої роботи пресової служби залежала мобільність, боєздатність та високий патріотичний дух УГА в польсько-українській війні.

Виникнення молодого західноукраїнської республіки спричинили суттєві зміни в тогочасній інформаційній політиці, спрямованій на забезпечення безпосередніх функціональних завдань преси – інформування споживача. Революційні переміни на західноукраїнських землях сприяли становленню української журналістики в нових державницьких умовах існування. Практично зникла традиційна для австрійської державної практики цензура. Демократизація суспільного життя сприяла поширенню свободи слова та друку. Постанови української державності вивело на суспільну арену десятки нових українських часописів, що стали відображенням глибинного зламу української суспільної свідомості за надзвичайно короткий період. Участь у формуванні нової української газетної періодики взяли політичні та громадські діячі, літератори та науковці, представники молоді та студентства, українські військовики, стаючи редакторами, авторами публікацій, дописувачами газет тощо. Все це в комплексі знайшло своє відображення в кількісних та якісних показниках української періодики [9, с. 24].

Тема дослідження не була безпосереднім об'єктом вивчення в історіографії. Окремі питання з цієї проблематики висвітлені у працях В. Бачинського [2], П. Губи [9], Я. Малика [13], І. Крупського [14], О. Богуславського [18], П. Федоришина [22], В. Футулуйчука [23].

Серед загалу часописів, які виходили на західноукраїнських теренах варто виокремити в окрему групу друкованих періодичних та неперіодичних видань військову пресу УГА, що стала фактичним продовженням традицій стрілецької преси УСС.

До найбільш популярних серед військовиків належав часопис «Стрілець», який виходив під редакцією відомого поета і драматурга Василя Пачовського. До складу редакції В. Пачовський залучив багатьох письменників і журналістів: А. Бабія (М. Ірчана), В. Гадзінського, В. Гериновича. У газеті часто друкувалися О. Назарук, І. Кревецький, Б. Заклинський, О. Олесь, Ю. Шкрумеляк, Т. Франко (син І. Франка) та інші [23, с. 86]. Газета виходила щодня з січня 1919 р. величезним накладом – 16 тис. примірників у Тернополі, Станіславові, Стрию, Борщові, а з 15 червня 1919 р. у Кам'янці-Подільському як «Український стрілець» (редактор – Г. Микитей). Припинила існування 16 листопада 1919 р.

Перше число часопису побачило світ 1 січня 1919 р. в Тернополі [4, с. 130]. У тижневику, як урядовому часописі, подавалися звіти з засідань Національної Ради, статті на біжучі теми, а також новини з фронту. На шпальтах першого числа «Стрільця» знаходимо вступну статтю під назвою-закликом «Робочий народ український» [21, с. 4]. Головна думка відозви спрямована до боротьби за власну державність. Зосереджуючись над питанням про одвічне гноблення українського народу, редакція часопису закликала до рішучих дій населення, старшин УГА, у справі визволення Батьківщини від загарбників, акцентуючи, що в єдності сила народу.

З 13 січня 1919 р. друге число видання «Стрілець» почало виходити в Станіславові. Розглядаючи найбільш актуальні теми подій на фронті, у цьому випуску тижневика від 12 лютого 1919 р. опубліковано статтю-репортаж В. Пачовського «Настрій на фронті». В публікації вміщено розмову автора з раненим стрільцем у госпіталі в Станіславові, про настрої і дух галицьких солдат [19, с. 2].

З березня 1919 р. редакція часопису «Стрілець» перейшла під відомство колегії, в склад якої входили Г. Микитей і В. Гадзінський. Разом із збільшенням цільової аудиторії часопису увага редакторів приверталася до розширення проблемно-тематичних напрямків «Стрільця». Поряд із статтями на військову проблематику починають появлятися статті на світські теми. Так, у 12 номері тижневика від 19 березня 1919 р. знаходимо публікацію-заклик «Селянсько-робітничий з'їзд» [7, с. 2].

З огляду на великий вплив друкованого слова на свідомість старшин і стрільців УГА командування відводило часописам значну роль у пропагандистсько-виховній роботі. Про це свідчить наказ генерала М. Омеляновича-Павленка про поширення газет серед особового складу: «Доставка преси на фронт є конечним умовом морального скріплення Українського війська» – писав командувач УГА [17, с. 4]. Газета «Стрілець» також публікувала звернення командувача до війська з нагоди важливих подій, накази з подяками за успішні бойові дії корпусів і бригад. Великий вплив на психологічний стан стрілецтва мали публікації фронтовиків про героїчні подвиги частин, підрозділів і окремих воїнів [25, с. 2].

Значну увагу газета «Стрілець» також приділяла вихованню вояків на бойових традиціях УГА. Так, 1 листопада 1919 р. переважна більшість публікації часопису присвячувалася роковинам Першолистопадового чину. У святковому числі були поміщені спогади сотника УСС Д. Кренжаловського «Львів у перших днях Листопада 1918 р.» [12, с. 4]. Поряд із тим, в часописі неодноразово наголошувалося на агресивних діях польської влади, наводилися численні факти знущань польських окупантів над українським населенням. Серед стрілецтва особливо великий резонанс викликав протест президента ЗУНР Є. Петрушевича: «За короткий час встигли поляки так знищити Східну Галичину і більшість її спокійного населення, що більшовицькі банди в Росії не встигли доконати такого знищення навіть за рік свого існування. Майже всю українську інтелігенцію вивезли або розстріляли» [6, с. 2]. «Стрілець» приділяв постійно чималу увагу порушенням поляками гаазьких конвенцій щодо полонених [16, с. 6–7]. Варто зазначити, що в лютому газета помістила розпорядження ДСВС, за яким полоненим полякам у таборах видавалося щомісячно: солдатам – 30 корон, офіцерам до капітана – 500, вищим чинам – 800 [5, с. 290].

Значний вплив мала преса і на командування УГА, яке на них намагалося побудувати свою пропагандистсько-виховну роботу, основний її акцент припадав на друковані видання. З цією метою командувач УГА Омелянович-Павленко видав наказ по УГА, у якому відзначав: «Начальна команда УГА, уважаючи, що доставка преси на фронт є конечним умовом морального скріплення Українського війська і щоби побороти труднощі кольпортажі аж до самої бойової лінії приказую: 1. Команди корпусів одержать по 100, команди батирий і булавних сотень по бригадах корпусах і Начальній Команді по 25 примірників часопису «Стрілець» до розподілу і розпродажі в своїх частинах. 2. Наказується рівночасно комендантам подбати, щоби «Стрілець» доходив дійсно до рук козаків» [24, арк. 3–4].

В очах людей – цивільних та військових – газета була беззастережним авторитетом. «В перших місяцях війни часопис йшов на вагу золота. – згадував Брилинський. – За прочитання треба було платити 2–5 крон. А ті гроші були тоді не так дуже дешеві, й так мало їх тоді було» [13, с. 26].

У ті буремні роки, коли на пошту особливих надій не покладали, військові газети виконували і своєрідну роль листинош. Вони друкували невеликі оголошення, повідомлення про долю родин.

Редакція воєнних часописів намагалася не бути істинною в останній інстанції, не нав'язувати читачам свого бачення подій, а прагнула виробити з важливих державотворчих питань спільну думку, залучаючи до вирішення найширші кола українського громадянства. Так, коли Антанта усіляко намагаючись допомогти Польщі, фактично робила усе для того, аби українські землі потрапили під протекторат Польщі, редакція «Стрільця» 29 січня 1919 р. опублікувала статтю «Битися чи миритися?»: «Україні загрожують два фронти. Ззаду – поляки, із сходу – московський комунізм, – писала газета. – Перед нами ... питання: Чи нам миритися з панами ляхами, що кроваві судиції Україні судять, – а з цілою силою вдарити на північного ворога» [3, с. 3]. Тому з даного питання вирішила провести на своїх сторінках публічну дискусію.

На сторінках газети постійно подавалася оперативна інформація з фронту бойових дій УГА проти польських, а згодом і більшовицьких військ. Ці повідомлення друкувалися найчастіше у рубриках «З начальної команди українського війська» та «Новини». Рубрика мала кілька підрубрик. Це, зокрема, «Офіційне повідомлення», «Звідомлення українського генерального штабу», «Північно-східна група», «Східний фронт», «Північна група» [22, с. 78].

Писала газета й про допомогу наддніпрянських українців Галичині. Зокрема 9 січня 1919 р. під рубрикою «Внутрішнє життя» газета надрукувала розширену замітку «Допомога галичанам та буковинцям» [11, с. 5]. У замітці йшлося про те, що Вінницька повітова народна управа виступила із ініціативою встановити день збору майна, продуктів для допомоги галичанам, а 26 березня 1919 р. в кореспонденції М.Обідного «Ми поборемо», опублікованій з підзаголовком «Фронтіві враження», йшлося про те, що на оборону Львова від польських військ піднялися усі – від малого до дорослого [18, с. 1]. М. Обідний розповів про вояків однієї з наддніпрянських батарей, які чи не кожного дня в боях проти польських військ виявляли чудеса героїзму. І таких публікацій на сторінках «Стрільця» було немало. Вони переконливо свідчили, що в боях за Галичину відзначились і сини Наддніпрянщини.

Редакція часопису не рідко опубліковувала цікаві для сприйняття тематичні військові нариси. Так, у трьох числах часопису «Стрільця» надруковано великий нарис О. Благодіра «Отаман Долуд» [4, с. 4]. Нарис вражає правильністю зображувальних подій. Автор не прагне зробити зі свого героя людину-ікону, одночасно вказує і на негативні його риси характеру. Загалом нариси, надруковані на сторінках «Стрільця», добре сприймалися читачами і тому були частими на сторінках газети. Обравши саме цей жанр, редакція «Стрільця» зуміла, наприклад, докладно розповісти про життєвий і бойовий шлях полковника Д. Вітовського, який безпосередньо спричинився до створення постійної української армії [14, с. 98].

Зустрічаємо на сторінках «Стрільця» і жанр, який в сучасній журналістиці не використовується. Це нарис-негатив. Особливістю цього жанру було об'єктивна констатація фактів, давався поширений авторський коментар [8, с. 2]. Значну увагу часопис приділяв розвінчанню планів польської та московської вояччини, доводив, що з боку України війна мала визвольний характер, та була справедливою. З цією метою редакція публікувала офіційні директивні дослідження, основною ознакою яких була доступність сприйняття. У кореспонденції «Наші вороги», яка друкувалася у двох числах (6 і 8 квітня 1919 р.) автор так пояснює суть польської агресії [20, с. 4].

Водночас, в кореспонденції чітко роз'яснено мету визвольної боротьби: «Ми боремось не лише за самостійність, але також за демократизацію нашого державного ладу. Ми хочемо мати свій лад, який небудь, він буде, але лад мусить бути український – мусить бути зроджений в душі нашого народу. Нашого державного ладу не сміє нам накинати ні польська демократія, ні польська державна ідея! Того ладу не сміє нам накинати московський більшовизм. Серед загальної демократизації державного устрою здемократизується Україна але самостійно» [10, с. 6].

У багатьох публікаціях розвінчувалися «подвиги» польських та московських завойовників. Так, на довго «прописалися» на сторінках «Стрільця» рубрики «Звірства поляків», «Польські знущання й грабежі», які друкувалися з більшими чи меншими перервами впродовж усього часу існування часопису. Факти, які висвітлювалися в них, не могли залишити нікого байдужим, вони впливали на емоції читачів, сприяли формуванню громадської думки [14, с. 57].

Не краще, як свідчили публікації газети «Стрілець», поводити себе і більшовики. Так, за півтора місяця панування в Кам'янці – з 17 квітня по 2 червня – лише в цьому місці вони розстріляли понад 400 жителів [14, с. 57].

Домінуючими на сторінках часопису були публікації, які передавали патріотичне піднесення народу, дух часу: «Селяни із Равщини та Сокальщини від 17 до 50 літ вступали до армії, що би не впустити ненависного ворога до рідних осель... В Бібрині утворилися з необов'язкових до військової служби мужчин так звані горожанські курені, які чинно беруть участь в боях», – відзначав, зокрема «Стрілець» 9 травня 1919 р. [1, с. 4].

Часто на місці передових статей часопис вміщував рубрику «Лягли головами», в якій у сконденсованій формі подавалися факти, що свідчили про героїзм українського народу [15, с. 4].

В результаті бойових дій редакції часто доводилося переїжджати з одного місця на інше. Бракувало газетного паперу, тому нерідко часопис видавався меншим форматом і обсягом, а нерідко виходив на грубому обгортковому папері.

З опублікуванням 14 числа часопису «Стрілець» редакцію журналу перенесено до Ходорова, а сам часопис видавався у Стрию. Із зміною місця видання, часопис редагував сотник Іван Ерденбергер. Після переломних подій на фронті «Стрілець» перейшов під керівництво уряду Диктатора і виходив у Кам'янець-Подільському до 16 листопада 1919 р. В складній ситуації воєнно-політичних подій, головним редактором часопису періоду перебування його в Кам'янець-Подільському призначено О. Назарука. До складу редакції також входили четарі І. Кривецький та С. Масляк, посаду адміністратора займав І. Романишин. Після перенесення Начальної Команди УГА до Балти, замість «Стрільця» почав виходити часопис «Пролом». Головним його редактором був четар УСС доктор Стецюк. В склад редакційної колегії входили І. Кривецький, Р. Ковшевич, І. Дидик. З редакцією також співпрацювали, пор. Р. Купчинський, чет. Л. Лепкий і хор. В. Бобинський. Після зорганізування Польового Штабу «Пролом» закрито. Натомість почав виходити новий часопис «Червоний Стрілець». Головним редактором щойно створеного часопису призначено М. Козоріза. В склад редакційної колегії входили І. Козоріз, Ф. Паршук – Конар, С. Ткачівський. Після переїзду Польового штабу до Києва, перемістилась туди і редколегія [23, с. 156].

Отже, пресо-видавнича діяльність УГА була однією із рушійних сил інформаційного забезпечення війська. Газети, які видавалися в цей час, відзначилися військовою тематикою. Не винятком є часопис «Стрілець». В цьому урядовому часописі подавалися звіти з засідань Національної Ради, статті на біжучі теми, а також новини з фронту. У часописі польсько-українська війна розглядалася як визвольна боротьба для українського народу, чітко роз'яснено мету визвольної боротьби.

Список використаних джерел

1. Бабій А. Дух часу / А. Бабій // Стрілець. – 1919. – Ч. 15. – С. 4.
2. Бачинський В. Преса ЗУНР 1918–19 / В. Бачинський // Над Сяном: матеріали до історії Української Галицької Армії. – Вінніпег. – 1978. Том 5. – С. 126–141.
3. Битися чи миритися // Стрілець. – 1919. – Ч. 12. – С. 3.
4. Благодір О. Отаман Долуд / О. Благодір // Стрілець. – 1919. – Ч. 26. – С. 4.
5. Богуславський О. Інформаційно-пресо-ва діяльність Центральної Ради та українських урядів 1917–1920 рр. / О. Богуславський – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2003. – 36 с.
6. Виступ Є. Петрушевича // Стрілець. – 1919. – Ч. 25. – С. 2–3.
7. Від обласної управи селянсько-робітничого союзу // Стрілець. – 1919. – Ч. 12. – С. 2.
8. Генерал Бертельмі // Стрілець. – 1919. – Ч. 19. – С. 2.
9. Губа П. Періодична преса як джерело дослідження українського державотворчого процесу 1917–1920 рр.: дисертація... д-ра і. н. / П. І. Губа. – Київ, 2007. – 420 с.
10. Два фронти // Стрілець. – 1919. – Ч. 14. – С. 6.
11. Допомога галичанам і буковинцям // Стрілець. – 1919. – Ч. 16. – С. 5–6.
12. Кренжаловський Д. Львів у перших днях Листопада 1918 р. / Д. Кренжаловський // Стрілець. – 1919. – Ч. 14. – С. 4–6.
13. Крупський І. Галицьке стрілецьтво та його преса в боротьбі за українську державність / І. Крупський, Я. Малик. – Львів, 1994. – 133 с.
14. Крупський І. В. Національно-патріотична журналістика України / І. В. Крупський. – Львів: Світ, 1995. – 184 с.
15. Лягли головами // Стрілець. – 1919. – Ч. 13. – С. 4.
16. Микитей Г. Наші побратими / Г. Микитей // Стрілець. – 1919. – Ч. 15. – С. 6–7.
17. Наказ до командирів корпусів бригад і полків про розподіл часопису Стрілець // Стрілець. – 1919. – Ч. 17. – С. 4.
18. Обідний М. Ми поборимо / М. Обідний // Стрілець. – 1919. – Ч. 26. – С. 1.
19. Пачовський В. Настрій на фронті / В. Пачовський // Стрілець. – 1919. – Ч. 2. – С. 2.
20. Пачовський В. Наші вороги / В. Пачовський // Стрілець. – 1919. – Ч. 14. – С. 4–5.
21. Робочий народ український // Стрілець. – 1919. – Ч. 1. – С. 4.
22. Федоришин П. С. Преса і Українська державність / П. С. Федоришин. – Тернопіль, 1996. – 158 с.
23. Футулійчук В. Українська Галицька армія: Військово-патріотичне виховання та вишкіл (1918–1920 рр.). / В. Футулійчук // Донецьк: Східний видавничий дім, УКЦентр, 2000. – 152 с.
24. Центральний державний історичний архів України в м. Львові, ф. 359, оп. 1, спр. 159.
25. Честь відважним // Стрілець. – 1919. – Ч. 21. – С. 2.

Наталія Вовк

ВЛИЯНИЕ ЖУРНАЛА «СТРЕЛЕЦ» НА ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УКРАИНСКОЙ ГАЛИЦКОЙ АРМИИ

В статье рассмотрена деятельность редакционной коллегии журнала «Стрелец». Представлена общая характеристика данного издания, проанализированы основные тематические рубрики журнала. Автор анализирует значение журнала «Стрелец» для пропагандистско-воспитательной работы в армии. В статье приведены факты, полученные в результате анализа информации с журнала, о цели освободительной войны украинского народа и ход событий польско-украинской войны.

Ключевые слова: информационное обеспечение, прессовая служба, журнал «Стрелец», польско-украинская война, военная пресса.

Natalia Vovk**THE INFLUENCE OF JOURNAL «STRILETS» ON INFORMATION PROVISION OF UKRAINIAN GALICIAN ARMY**

The article examines the activities of the editorial board of the journal «Strilets». The author of the article takes the general description this publication, examines the main thematic headings magazine. The author examines the significance of the journal «Strilets» for propaganda and educational work in the army. The article presents facts obtained from the analysis of information from the journal, the purpose of the liberation war of the Ukrainian people and the course of events of the Polish-Ukrainian war.

Key words: information system, pressing service, journal «Strilets», Polish-Ukrainian war, military press.

УДК 398.332.12(477)«1918/1931»**Віктор Ткаченко****ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ, ЗІБРАНІ В РІЗНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ В 1928–1929 РР., ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ПИСАНКАРСТВА**

У статті розглянуто, проаналізовано та оприлюднено архівні матеріали Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України пов'язані зі звичаями та обрядами весняних релігійних свят, серед яких чимало інформації про писанкарство. Не відомі широкому загалу, розглянуті джерела засвідчують існування писанок та їх використання під час великодніх звичаєво-обрядових традицій, у віруваннях українців у різних областях України у 20-х рр. XX ст.

Ключові слова: архів, фонд, одиниця збереження, писанка, крашанка, обряд.

На сучасному етапі наукових досліджень вагомим фактором є інформація, що зберігається в архівах України. Серед таких можна виділити і Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, у яких зберігаються різнопланові документи. Серед них містяться і матеріали Етнографічної комісії ВУАН. Їх опрацювання дає можливість дослідити існування писанкарства у 20-х рр. XX ст. у різних етнорегіонах України, не зважаючи на антирелігійну боротьбу влади, у тому числі із українськими обрядами та звичаями.

Архівні джерела фонду досліджувалися переважно в контексті прикмет, вірувань, звичаїв та обрядів, пов'язаних з весняними релігійними святами. Автором статті частково вже опубліковано матеріали про писанкарство із рукописних фондів Інституту [1–3]. Проте відомості про писанки, їх використання в обрядах та звичаях, що маємо у різних одиницях збереження архіву, як історичне джерело залишаються маловивченими.

Мета статті – проаналізувати інформаційний потенціал фонду Етнографічної комісії, в якому чимало відомостей про виготовлення та використання писанок під час святкування Великодня та у післявеликодній період. Зокрема, увага звертається на розв'язання таких завдань: оприлюднення архівних одиниць збереження, у яких зафіксовано існування писанкарського промислу у різних областях України, збагачення джерельної бази; з'ясування спільних і відмінних рис у звичаях та обрядах, пов'язаних із використанням писанок.

У матеріалах із Вінниччини за 1928–1931 рр. із с. Спиченці Бердичівської округи зазначено, що на Великдень готували писанки, а також подано ілюстрації семи розписаних яєць із цього села [4, арк. 47]. Від С. Богатинчука із с. Терехови цієї ж округи маємо відомості про фарбування крашанок цибулею та гречаною половиною до Великодня. Подаються розповіді про дитячі ігри в «битка» та підміну яєць під час них підробками [5, арк. 42 зв. – 43].

Досить цікаве вірування щодо свячених шкаралуп з яєць записано О. Козієм у с. Тиманівка Тульчинської округи у 1928 р. Зокрема, дописувач указує на те, що місцеві жителі вірили: якщо кинути рештки яйця у воду, то курчата, гусята або качата «будуть рости, як з води». Розповідає він і про рахманів, які живуть під землею та святкують Великдень коли ці шкаралупи допливуть до них [5, арк. 155]. Про Рахманський Великдень занотовано і у матеріалах од. зб. 618 «Етнографічної комісії» [6, арк. 56 зв.].

Студент Л. Ставицький із Гайсинського педтехнікуму надіслав відомості до етнографічної комісії ВУАН у 1927 р., записані у с. Бідки на Тульщині. У них він указує на те, що виготовляли великодні яйця у селі на Сорок святих, а дівчата на Великдень віддавали хлопцям колодки у вигляді 3-х або 4-х писанок [7, арк. 128]. Як і в інших селах Вінниччини, тут, як видно із записів, теж у труну до покійника клали крашанку, а також чарку та трішки горілки, діти гралися в битки